

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hietalahti, Jarno

Title: Huumorilla hallituskriisiin

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Valtiotieteellinen yhdistys

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

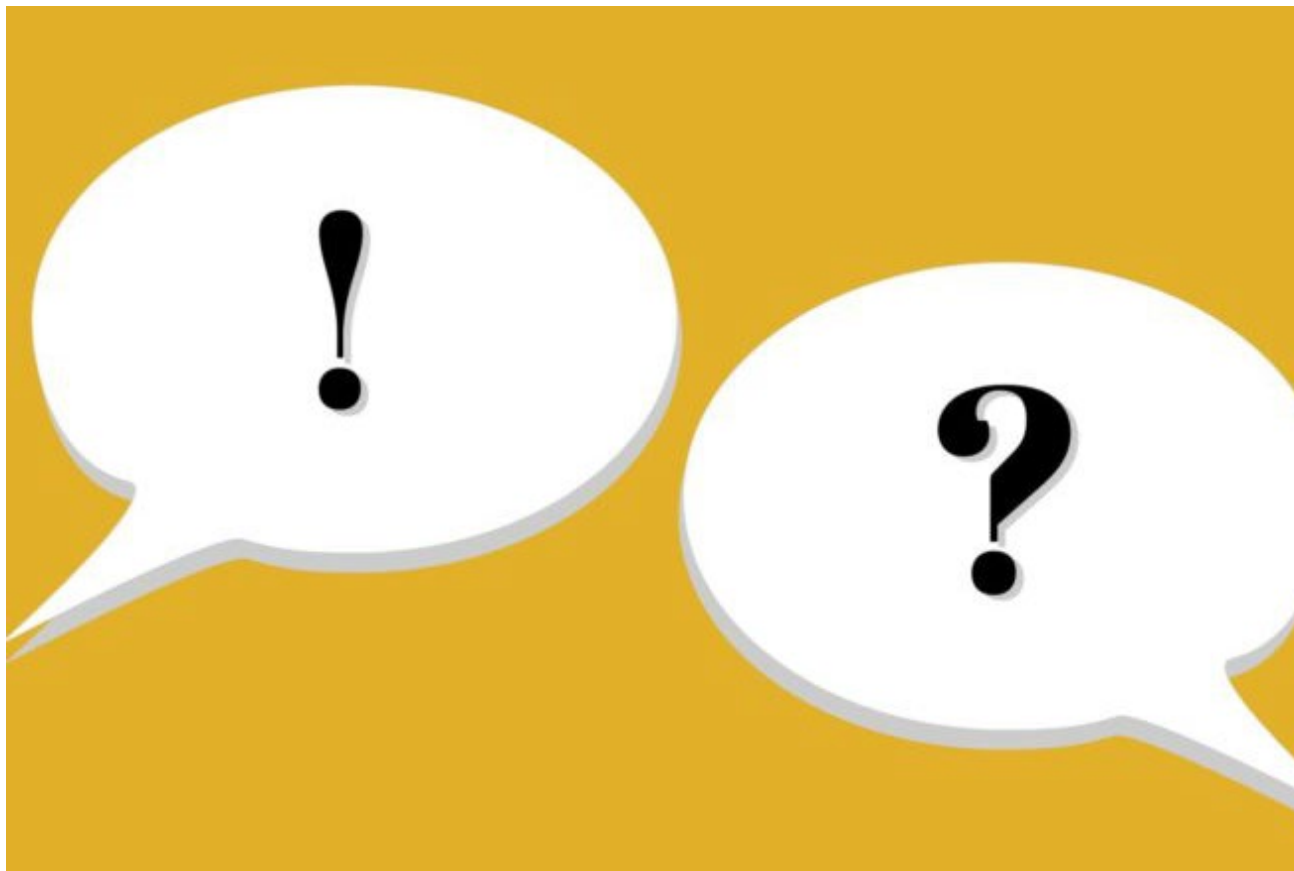
Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Hietalahti, J. (2023, 29.8.2023). Huumorilla hallituskriisiin. Poliitikasta.
<https://politiikasta.fi/huumorilla-hallituskriisiin/>

Huumorilla hallituskriisiin

29.8.2023 / [Jarno Hietalahti](#) / Artikkelit / [hallitus](#), [huumori](#), [populismi](#) / 7 minuutiksi luettavaa

Uuden hallituksen alku on ollut takkuinen, kun vitsailuksi väitetyt rasistiset huutelut ovat nousseet julkisuuteen. Ministereillä nauru on ollut tiukassa, kun kohu ei ota laantuakseen. Hallituskiista osoittaa, kuinka elimellisen tärkeä tekijä huumori on myös yhteiskunnallisella mittapuulla.

Suomen uuden hallituksen nimittämisestä saakka jatkuneet kriisit ovat kytköksissä huumoriin ja humoristisen ilmaisutavan sopivuuteen. Perussuomalaiset ovat vedonneet vitsikkyyteen kärjekästä

kielenkäyttöään selitellessään. Natsiteemaisia letkautuksia viime vuosina viljellyt ministeri **Vilhelm Junnila korosti** olevansa huumorimiehiä ennen kuin erosi, ja samoin valtiovarainministeri **Riikka Purra on painottanut** menneiden rasististen puheidensa olleen sisäpiirihuumoria. Junnilan korvannut ministeri **Wille Rydman** puolestaan on **kieltäytynyt** kommentoimasta rasistisia, mutta humoristisia rinnastuksia sisältäviä yksityisiä tekstiviestejään.

Hallituskriisi herättää kysymyksen huumorin ja politiikan suhteesta. Kuinka esimerkiksi tulkita oikeistopuolueen huumoria ja voiko siitä vetää päätelmiä äärioikeistolaisuudesta? Nähdäkseni yksittäisestä vitsistä ei voi vetää lopullisia johtopäätöksiä yksilön poliittisten näkemysten suhteen. Huumori ei kuitenkaan ole missään nimessä merkityksetöntä, ja sitä voidaan pitää yhtenä huomionarvoisena muuttujana ihmiskuvaa hahmoteltaessa.

Varsin vähän uutta auringon alla

Perinteinen mielikuva politiikasta harmaana tylsyyden tyyssijana on romuttunut uudella vuosituhannella tehokkaasti. Moni poliitikko esiintyy hauskana seuraihmissenä, ja huumori on jo vakiintunut työkalu poliitikoiden pakissa.

Huumori ei sinänsä ole uusi ilmiö politiikassa, sillä nauru on raikunut politiikassa vuosituhansia. Esimerkiksi poliittinen reettori **Cicero korosti**, että puhetapa valitaan yleisön mukaan.

Yksi Ciceron painottamista tehokeinoista on huumori (vaikkei hän termiä itse käytäkään). Taitava poliittinen puhuja osaa paikantaa huvittavat huomionsa oikein yleisöä tunnustellen. Hieman yleisemmällä tasolla keskusteleva **Aristoteles** tähdentää, että **huumorintaju on sosiaalinen hyve**. Hän vaatii huumorilta ennen kaikkea tahdikkuutta eli sosiaalisen elämän monimuotoisuuden ja pelisääntöjen kunnioittamista. Aristoteleen mukaan naurua ei pidä jahdata väkisin, mutta huvituksista ei tule kieltäytyä kokonaan. Sopivuus on ratkaiseva tekijä huumoria arvioitaessa.

Pikakelaus antiikkiin muistuttaa, että huumori on poliitikolle keino saada suosiota ja samalla tietysti oivallinen työkalu poliittisen näkemyksen välittämiseen. Vitsikkyyden perusideaan lukeutuu asioiden tiivistäminen, joten tehokas viestintä vitsin muodossa on järkevää. Kun pikaviestipalvelut, kuten X ja Threads, rajoittavat viestien merkkimäärää, napakka humoristinen ilmaisu on luontevaa.

Mikä tahansa vinoilu ja naljailu ei ole kunniakasta, vaikka se mahdollisesti olisi joidenkin mielestä hauskaa.

Pelkkä sanoman välittäminen ei silti riitä, vaan se on tehtävä yhteisön asettamien ehtojen mukaisesti. Tällä en viittaa **Platonin** ihannevaltiossa **esittelemään** muodolliseen lainsäädäntöön huumorin sopivuuden paikantamiseksi vaan aristoteeliseen ideaan huumorintajusta hyveenä. Mikä tahansa vinoilu ja naljailu ei ole kunniakasta, vaikka se mahdollisesti olisi joidenkin mielestä hauskaa.

Toisaalta yhteisö ei yksinään sanele huumorin reunaehtoja, vaan huumorilla myös rakennetaan ”meitä” eli ryhmäidentiteettiä. Tätä yhteisöllistä tasapainoa tavoitellessaan huumori kykenee myös rikkomaan rajoja ja haastamaan moraalikäsitteitä, ja siten myös luomaan uutta yhteisöä. Tästä asetelmasta on kyse myös hallitusta riepottelevissa kohuissa.

Janne Zareff on [osoittanut](#), että vallalle voidaan nauraa monin tavoin, mutta vallanpitäjät osaavat nauraa myös takaisin. Zareff analysoi esimerkiksi venäläisten poliitikkojen tapaa hämärtää asioiden luonnetta humoristisin tehokeinoin. Epäilyksenalaisten tapahtumien kohdalla yksipuolisia syytöksiä voidaan pyrkiä asettamaan naurunalaiseksi. Kun varmuutta ei ole, huumorilla on helppo sotkea kokonaiskuvaa entistä sumuisemmaksi.

Zareff, mahdollisesti osin kieli poskella, peräänkuuluttaakin huumorinlukutaitoa, jota tulisi opettaa jo koululaisille. Jollemme tavoita huumorin taakse kätkeytyviä merkityksiä, näkökenttämme jää vajaaksi. [Helsingin Sanomien mukaan](#) oikeistolaisella Hommaforumilla kehitetään taktiikoita rasistisen puhutavan hyväksyttämiseksi. Tässä esimerkiksi yleisesti hyväksytyjen ideoiden (kuten suvaitsevaisuus, monikulttuurisuus, ympäristön arvo) ironisointi toimii yhtenä mekanismina.

Populistisen huumorin alkeet

On helppoa ymmärtää, miksi politiikassa halutaan osoittaa vastapuolen naurettavuus: se nakertaa toisen laidan uskottavuutta ja lisää omaa kannatusta.

Viime vuosien poliittisessa myllerryksessä on riittänyt työmaata vallan ja huumorin välisen suhteen analysoinnille. Erinomaisen tutkimustapauksen tarjosi Iso-Britannian ero Euroopan unionista ja prosessiin kytkeytynyt erityinen Brexit-huumori. Vaikka usein populismista puhuttaessa ajatellaan oikeistopopulismia, Britannian EU-eroon perehtynyt **Simon Weaver** [muistuttaa](#), että humoristiseen populismiin kykenevät niin eroa puoltaneet kuin sitä vastustaneet tahot.

Weaverin analyysi paljastaa, kuinka EU-eroa ajaneet populistiset tahot yksinkertaistivat monimutkaisia asioita ja tarjosivat illuusion turvallisuudesta. Tämä toteutui usein vitsikkäässä muodossa. Weaverin mukaan myös ”vastapopulistit” toimivat monella muotoa samoin tavoin yksinkertaistaessaan, miksi ihmiset äänestivät Brexitin puolesta. Teema sopii humoristiseen puhetapaan erinomaisesti, koska tyypillisesti huumori ammentaa nauruvoimansa yleistyksistä ja stereotyyppioista. Suomeen suhteutettuna esimerkiksi perussuomalaisille irvailevat vitsit ovat usein yksipuolisia tiivistäessään kokonaisen puolueen ja sen kannattajien ajattelumaailman yhteen tiettyyn teemaan.

Eroja korostavaan retoriikkaan lukeutuu olennaisesti eron tekeminen ”meidän” ja ”heidän” välille, ja tämä toinen osapuoli tyypillisesti suljetaan oman ryhmän piiristä.

Eroja korostavaan retoriikkaan lukeutuu olennaisesti eron tekeminen ”meidän” ja ”heidän” välille, ja tämä

toinen osapuoli tyypillisesti suljetaan oman ryhmän piiristä. Perinteisesti kyse on tavallisesta kansasta ja eliitistä, mutta retoriikka toimii myös vaikkapa suomalaisten ja muun maalaisten erottajana, kun ulkomaalaiset ”tulevat tänne ja vievät meidän työt”. Tosin Suomessa tämä retoriikka on käymistilassa, koska nykyisessä keskustelukulttuurissa korostetaan hupenevaa työvoimaa ja ulkomaalaisten työntekijöiden välttämättömyyttä. Nyt populistiset heitot kohdistuvat karkeaa ilmaisua käyttäkseni ”sosiaaliuilla loisiviin” ulkomaalaisiin ”työt vievien sijaan”. Tosin retoriikka on kärkeästä myös suomalaisia pitkäaikaistyöttömiä kohtaan, koska heidätkin usein nähdään yhteiskunnan tuottamattomina jäseninä. Toki myös pelkästään erilainen tapa pukeutua riittää kiinnittämään poliitikkojen huomion, kuten [Purran heitto](#) jätösäkkeihin pukeutuneista muslimeista osoittaa.

Kuinka ajatella natsihumoria

Humoristiset väittämät ovat lähtökohtaisesti eri luonteisia kuin niin sanotut vakavat väittämät. Vitsin esittäjä harvoin tarkoittaa puhumaansa kirjaimellisesti, joten vitsailua täytyy tulkita, ja ilmaisun tulkinnanvaraisuus antaa vitsailijoille mahdollisuuden helppoon puolustautumiseen syytöksiä kohtaan: ”En minä sitä tarkoittanut.” Vitsien yhteydessä jokin sanottu ja sen tarkoitus voidaan kieltää myöhemmin.

On toki hyvä, että ihmisvastaisia lauseita latelevat ilmoittavat puhuneensa humoristisessa tarkoituksessa, mutta niin sanotun vitsipuolustuksen ei tulisi lopettaa keskustelua. Ilonpilaamisen uhallakin on voitava kysyä, mitä kyseisellä vitsailulla tarkoitettiin ja millaisiin asioihin sillä viitattiin, ja mistä huvitus kumpusi. Tyypillisesti vitsin ymmärtävät eivät tarvitse selityksiä, koska olennaisimmat muuttujat keksitään välittömästi. Tässä esittämäni toive on epäilemättä hauskuuttelun ylistäjien mielestä latteaa, mutta vastavuoroisen keskustelun ja kunnioituksen edistämisen nimissä olisi suotavaa, että myös humoristisista heitoista voidaan keskustella tarpeen vaatiessa asiallisesti.

Tämä ei tietenkään aina onnistu. Esimerkiksi entisen elinkeinoministeri Junnilan tapauksessa [julkisessa keskustelussa noteerattiin](#) ministerin käyttämä pesukarhukuviollinen kravatti. Kriitikkojen mielestä kravatin kuosi sisälsi rasistisen viestin, koska pesukarhun englanninkielinen vastike on ”raccoon” ja termiä ”coon” on käytetty aikanaan [tummaihoisia väheksyvässä merkityksessä](#).

Ihmisyryhmän eläimellistäminen on ollut rasistisen huumorin tehokeinoja vuosisatoja. On kuitenkin käytännössä mahdotonta osoittaa, että Junnila on kravattillaan ilmaissut jonkinlaista rasistista vitsiä, koska hän ei omien sanojensa mukaan sellaista tehnyt. Tällaisia syytöksiä esittäneet on sen jälkeen eri keskustelufoorumeilla esitetty naurettavassa valossa. Toki Junnila oli ennen kravattikohua aiemminkin puhunut pesukarhuista useampaan kertaan, eli hän tuskin on valinnut vaatettaan sattumanvaraisesti. Tästä huolimatta on vaikea osoittaa, että kravatti olisi rasistinen viesti.

Ilonpilaamisen uhallakin on voitava kysyä, mitä kyseisellä vitsailulla tarkoitettiin ja millaisiin asioihin sillä viitattiin, ja mistä huvitus kumpusi.

Hieman pitävemmän otteen saa Junnilan ehdokasnumeroon 88 kytkeytyvistä ”Heil Hitler” -vinoilusta. [Mediatietojen mukaan](#) Junnila vitsaili perussuomalaisten tupaillassa kyseisen numeron olevan voittava. Tässä yhteys natsi-Saksaan ja siellä tapahtuneisiin kauheuksiin on ilmeisempi. Vitsikkään ilmaisun perusteella on kuitenkin vaikea takuuvarmasti osoittaa, että Junnila ihailisi vaikkapa juutalaisten tehotuotannollista kansanmurhaa. Mauttomuutta hän ilman muuta heitollaan osoittaa, vaikka kertomishetkellä se onkin mahdollisesti osunut oikealle yleisölle.

Huumorin moniulotteisuus tekee yksikantaisen tuomitsemisen kuitenkin ongelmalliseksi. Joku voi ilmaista sanansa vaikkapa ironisessa merkityksessä ja viestiä samalla, että miettikää, jotkut sanovat tällaisia asioita tosissaan. Toinen taas voi ajattelemattomuuksissaan vitsailla keskitysleireistä, jos ei ole perehtynyt historian karmeuksiin. Kaiken kukkuraksi yksi ja sama vitsi toimii eri konteksteissa eri tavoin. Huumorin merkitys muuttuu, kun hauskuus esitetään kavereiden kesken saunassa, televisio-ohjelman asiantuntijahaastattelussa tai sosiaalisen median viestimissä. Natsivitsin kertominen ja sille nauraminen ei takaa kansallissosialistisen ideologian jakamista.

Juutalaisessa [vitsiperinteessä](#) löydetään humoristisia näkökulmia joukkotuhoon, samoin keskitysleireillä monet vangit itsekin [vitsailivat kolkkaan sävyyn](#) kohtalostaan. Tämän vuoksi kansanmurhalla vitsailun kieltävä julistus ei toimi. Humaaneimmat humoristit pystyvät vitsailemaan vaikeilla aiheilla ihmisyyttä kunnioittaen. Charlie Chaplinin elokuva *Diktaattori* on tästä oivallinen esimerkki, samoin myöhemmät *Kevät koittaa Hitlerille* ja *Jojo Rabbit*. Aihe yksinään ei tee huumorista tuomittavaa.

Huumorin kritisointi

Yksittäistä vitsiä on haastava tuomita, mutta mikäli ihminen yhteisöineen jatkuvasti kyseenalaistaa vaikkapa jakamattoman ihmisarvon ja kaikkien yksilöiden arvon päämääränä sinänsä, ja vitsailee näillä asioilla, on asianmukaista tarkastella vitsejä osana kokonaiskuvaa. Mikäli ihminen johdonmukaisesti pyrkii arvottamaan eri ihmisryhmiä eri tavoin, myös hänen jakamaansa huumoriin voidaan suhtautua kriittisesti. Vitsi tuskin on ratkaiseva todiste, mutta huumori toimii vähintään aihetodisteena.

Joonas Koivukoski osoittaa [väitöskirjassaan](#), että huumorilla on poliittista merkitystä ympäri maailmaa. Se tarjoaa tehokkaan tavan flirttailla samanmielisille ja horjuttaa vastapuolta. [Etäisenä haaveena](#) on, että vitsailijat ja vitsin kuulijat suostuisivat analysoimaan esitettyä hauskuutta ja keskustelemaan omista taustoistaan.

Suopeuden nimissä on muistettava, että nauru saattaa yllättää kenet tahansa milloin tahansa.

Suotavaa olisi myös, että huumorista kyettäisiin puhumaan suhteellisen kiihottomasti ja ennako-oletuksia karsien. Tämä avaa väylän intellektuaalisesti rehelliselle huumorin kritisoinnille. Mikäli huumori kääntyy ihmisvastaisuuden ilmaukseksi ja edistäjäksi, se täytyy kyseenalaistaa eikä vetoaminen vitsikkyyteen riitä puolustukseksi.

Suopeuden nimissä on muistettava, että nauru saattaa yllättää kenet tahansa milloin tahansa, ja me voimme huvittua jutuista, jotka ovat sisällöltään kyseenalaisia. Mikään inhimillinen ei ole huumorin tuolla puolen eikä kenenkään tarvitse tuntea syyllisyyttä [mustalle huumorille](#) naurahtamisesta. Paljon olennaisempaa on, mitä tapahtuu naurun jälkeen.

Kaino toive on, että poreileva tilanne lisää vastavuoroista kunnioitusta ja halua ymmärtää toista – myös huumorin suhteen.

YTT (fil) Jarno Hietalahti on Suomen akatemian rahoittama tutkijatohtori Jyväskylän yliopistossa.

Artikkelikuva: Hanne Vuorela

← Edellinen Artikkel

Read also

